

Determining Key Approaches to Historic Urban Landscape Restoration Case Study: Urban Fabric Surrounding Dokouhak Caravanserai in Shiraz

Fatemeh Zarei Kordshouli ^{1,}, Amin Habibi ^{2*,}

1. Master of Landscape Architecture, Department of Architecture, Faculty of Arts and Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran.

2. Associate Professor, Department of Architecture, School of Arts and Architecture, Shiraz, Iran.

ABSTRACT

In contemporary times, with urban expansion, the growth of construction, and improvements in physical infrastructure and living conditions, historical areas of cities have lost their significance in the collective memory of people due to the deterioration and declining physical quality of buildings. The consequences of these developments include the destruction of urban and cultural landscapes and the loss of collective memories. Revitalizing these spaces and structures, as well as integrating historical and modern functions, can play a vital role in their regeneration and vibrancy. Heritage and cultural landscapes are invaluable assets of any region, formed within a natural context and maintaining continuous interaction with the environment. These landscapes comprise a combination of natural and human-made features, reflecting a long-standing relationship between humans and their surrounding natural environment. A heritage landscape is a geographical area where natural and cultural features intertwine with historical events, activities, and human individuals or groups. This study investigates and explains three key approaches related to the revival of heritage landscapes and emphasizes the necessity of integrating these approaches due to the specific characteristics of the research site. The aim is to develop an effective method, strategy, and solution for the restoration and recovery of such heritage landscapes and their natural context, with the goal of applying these principles to the heritage landscape of the Dokouhak Caravanserai in Shiraz.

Highlights

- The study focuses on strategies for revitalizing the historical urban landscape surrounding the Dokouhak Caravanserai in Shiraz, emphasizing a combined approach to ecological, cultural, and historical restoration.
- The Dokouhak Caravanserai, a Safavid-era relic, faces neglect, environmental degradation, and loss of cultural identity, requiring immediate conservation efforts.
- The research proposes an integrated framework combining three key approaches: Historic Urban Landscape, Sustainable urban regeneration, Comprehensive landscape restoration
- Key interventions include raising local awareness, restoring ecological balance, safeguarding cultural symbols, and developing sustainable tourism infrastructure.
- The proposed framework aims to transform the caravanserai and its surroundings into a dynamic urban hub that reinforces historical identity, improves quality of life, and promotes cultural and ecological sustainability.

ARTICLE INFO

Received	29/08/2024
Revised	01/10/2024
Accepted	26/10/2024
Available Online	19/01/2025

Keywords

Heritage Landscape
Landscape Revitalization
Historical Sites
Caravanserai
Dokouhak Shiraz

© [2025] by the author(s).

Citation of the article

Zarei Kardeshouli, F., & Habibi, A. (2025). Determining Key Approaches to Historic Urban Landscape Restoration; Case Study: Urban Fabric Surrounding Dokouhak Caravanserai in Shiraz. *International Journal of Iranian Urban Design Studies*, 1(2), 57–80.

This article is extracted from the master's thesis/doctoral dissertation of Fatemeh Zarei Kardeshouli, titled "Regeneration of Heritage Landscape of Shiraz Dukohak Caravanserai" supervised by Amin Habibi at Shiraz University.

Author Corresponding:

Email: a_habibi@shirazu.ac.ir

Phone: 09177389848

Introduction: The rapid urban expansion and modernization of cities in recent decades have often marginalized the historical and cultural significance of urban heritage sites. These transformations have led to the degradation of historical urban fabrics, diminishing their physical quality and severing their connection to collective memory. Historical urban landscapes (HULs) embody the interplay between natural and human-made elements, preserving cultural identity and historical narratives. The Dokouhak Caravanserai, a Safavid-era structure located in Shiraz, Iran, is a prime example of such a heritage site. Registered as a national monument in 1998, the caravanserai currently suffers from neglect, environmental degradation, and functional obsolescence.

This study addresses the need for an integrated approach to revitalizing the Dokouhak Caravanserai and its surrounding landscape. By combining three key approaches—historic urban landscape, sustainable urban regeneration, and comprehensive landscape restoration—the research aims to develop actionable strategies to restore the site’s ecological balance, cultural significance, and functionality. The research focuses on identifying key challenges, analyzing the site’s potential, and proposing solutions to enhance its role as a dynamic urban and cultural hub.

Materials and Methods: This study adopts a descriptive-analytical methodology to assess the revitalization potential of the Dokouhak Caravanserai. The research process involves the following stages:

Data Collection:

- Literature Review: Examination of theoretical frameworks, including UNESCO’s Historic Urban Landscape (HUL) approach and contemporary studies on urban regeneration and landscape restoration.
- Archival Research: Analysis of historical records and documentation related to the Dokouhak Caravanserai.
- Site Analysis: Field surveys were conducted to assess the caravanserai’s current physical, ecological, and cultural conditions, focusing on strengths, weaknesses, and areas of intervention.

Analytical Framework:

- A multi-dimensional framework was employed, integrating historical, ecological, and socio-cultural perspectives. The analysis included:
  - Identifying cultural and historical values embedded in the site.
  - Evaluating ecological conditions such as vegetation, soil quality, and water management.
  - Assessing urban integration and accessibility to ensure functional relevance.

Design and Strategic Planning:

Using findings from the analysis, the study developed an integrated approach to revitalization. Proposed strategies were evaluated for their feasibility, sustainability, and impact on community engagement.

Findings: The analysis revealed several critical challenges and opportunities for the revitalization of the Dokouhak Caravanserai:

Challenges:

1. Physical Degradation: The caravanserai’s structure exhibits significant wear and damage, with parts of the building at risk of collapse.
2. Environmental Issues: The surrounding landscape is heavily polluted and suffers from loss of biodiversity.
3. Cultural Disconnect: The local community has limited awareness of the site’s historical significance, leading to neglect and misuse.
4. Urban Marginalization: Encroaching urban development and lack of proper planning have isolated the site, reducing its functional relevance.

Opportunities:

1. Cultural and Historical Value: The caravanserai is a unique example of Safavid-era architecture,

- offering significant potential for heritage tourism.
2. **Ecological Potential:** The site's location within a semi-natural setting presents opportunities for ecological restoration and sustainable development.
  3. **Community Engagement:** Revitalization efforts could foster community pride and provide socio-economic benefits through tourism and cultural activities.
  4. **Integration with Urban Fabric:** Strategic planning could reconnect the site with Shiraz's broader urban network, enhancing accessibility and functionality.

Discussion and Conclusion: The study emphasizes the importance of an integrated approach to revitalizing historical urban landscapes. For the Dokouhak Caravanserai, a three-pronged strategy is proposed:

Ecological Restoration:

- Rehabilitate the site's natural environment by restoring native vegetation, improving soil quality, and managing water resources.
- Address environmental pollution and implement sustainable practices to enhance biodiversity.

Cultural and Historical Preservation:

- Restore and conserve the caravanserai's architectural features, ensuring structural stability and aesthetic integrity.
- Recreate lost cultural narratives through interpretative signage, exhibitions, and community programs.

Urban Regeneration:

- Develop the site as a multi-functional space, incorporating cultural, recreational, and tourism-oriented activities.
- Improve connectivity with Shiraz's urban fabric through transportation and pedestrian-friendly pathways.

By implementing these strategies, the Dokouhak Caravanserai can be transformed into a vibrant cultural and ecological hub, contributing to the quality of life for local residents and attracting visitors. The integrated approach not only preserves the site's historical and cultural values but also promotes sustainable urban development.

The findings of this study serve as a blueprint for similar revitalization efforts in other historical urban landscapes, emphasizing the need for a holistic understanding of ecological, cultural, and urban dynamics.

Declarations

Conflict of Interest

The authors declared no conflicts of interest.

Funding

This research received no specific grant from any funding agency in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Informed Consent

For this type of study, a statement of formal consent from participants is not required.

Authors' Contributions:

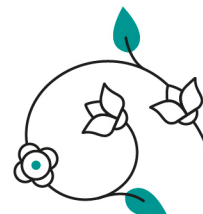
Conceptualization and Study Design: Amin Habibi and Fatemeh Zarei Kordshouli; Data Collection and Management: Fatemeh Zarei Kordshouli; Formal Analysis and Interpretation: Amin Habibi and Fatemeh Zarei Kordshouli; Visualization (Tables, Figures, Maps): Fatemeh Zarei Kordshouli; Writing – Original Draft Preparation: Amin Habibi and Fatemeh Zarei Kordshouli; Writing – Review and Editing: Amin Habibi; Project Administration: Amin Habibi; Validation and Final Approval: Both authors have read and approved the final version of the manuscript.

Acknowledgments:

The authors thank the local community and the cultural heritage authorities as well as Shiraz university in Shiraz for their support during the research process.

References

1. Ahern, J. (2010). Sustainability and cities: A landscape planning approach. *Proceedings of the Fábos Conference on Landscape and Greenway Planning*.
2. Ahern, J., et al. (2014). The concept of ecosystem services in adaptive urban planning and design: A framework for supporting innovation. *Landscape and Urban Planning, 125*, 254–259.
3. Azarami, M., & Bahmanpour, H. (2017). Investigating and redefining the concept of historical urban landscape approach and its relationship with urban regeneration. *Shabak Scientific-Technical Monthly, 3(5)*, 27–40.
4. Bamnian, M. R., Faezi, M., Ahmadi, F., & Asadpour, A. (2011). The design process and intervention in natural landscapes with an emphasis on ecological approach. *Journal of Environmental Science and Technology*.
5. Bamnian, M. R., Pourmand, H., Ahmadi, F., & Pour Youssefzadeh, S. (2013). Refining the concepts influencing ecological restoration of cultural-historical landscapes: A case study of the cultural-historical landscape of Bisotun, Kermanshah. *First National Conference on Architecture, Restoration, Urban Planning, and Sustainable Environment*, 1–13.
6. Bandarin, F., & Van Oers, R. (2012). *The historic urban landscape: Managing heritage in an urban century*. John Wiley & Sons.
7. Batey, P. (2000). Urban regeneration in Britain: Progress, principles, and prospects. *International Symposium on Regeneration of City Downtown*.
8. Buijs, A. E., et al. (2016). Active citizenship for urban green infrastructure: Fostering the diversity and dynamics of citizen contributions through mosaic governance. *Current Opinion in Environmental Sustainability, 22*, 1–6.
9. Colantonio, A., & Dixon, T. J. (2011). *Urban regeneration & social sustainability: Best practice from European cities*.
10. Couch, C., et al. (2008). *Urban regeneration in Europe*. John Wiley & Sons.
11. France, R. L. (2007). *Handbook of regenerative landscape design*. CRC Press.
12. France, R. L. (2008). *Handbook of regenerative landscape design*. New York: Taylor & Francis Group.
13. Gibson, M., & Kocabaş, A. (2001). London: Sustainable regeneration - challenge and response. Paper presented at the Rendez-vous Istanbul: 1st International Urban Design Meeting, Mimar Sinan University, Istanbul, Turkey.
14. Hanachi, P., Khademzadeh, M. H., Shayan, H. R., Kamalnia, H., & Mahdavinajad, J. (2007). Comparative study of urban restoration in Iran and the world (with a special focus on the historical fabric of Yazd). Tehran: Subhan Noor Publishing.
15. Hemphill, L., McGreal, S., & Berry, J. (2004). An indicator-based approach to measuring sustainable urban regeneration performance. Part 2, Empirical evaluation and case study analysis. *Urban Studies, 41*, 757–772.
16. Hull City Council. (2000). Urban regeneration: To promote urban regeneration and anti-poverty strategies, May.
17. Izadi, A., Nasakhian, Sh., & Mohammadi, M. (2018). Defining the conceptual framework of sustainable regeneration of historical fabrics (Review of documents, declarations, and regeneration charters). *Parse Archaeological Studies, 2(6)*, 161–177.
18. Khorasani, H., Bamnian, M. R., & Kiani, K. (2020). Heritage landscape indicators (cultural) in historical fabrics: A case study of the historical fabric of Oudlajan. *Journal of Historical Fabric Preservation, 1(1)*.
19. ODPM. (2006). UK Presidency. EU Ministerial Informal on Sustainable.
20. Pour Youssefzadeh, S., Bamnian, M. R., & Ansari, M. (2012). Criteria for landscape restoration of historical and natural sites with an emphasis on the Bisotun site in Kermanshah. *Nazr Scientific Research Quarterly, 9(22)*, 35–44.
21. Ripp, M., & Rodwell, D. (2016). The governance of urban heritage. *The Historic Environment: Policy & Practice*,

- 7(1), 81–108.
22. Roberts, P. (2000). The evolution, definition, and purpose of urban regeneration. *Urban Regeneration: A Handbook*, 1, 9–36.
23. Roberts, P., & Sykes, H. (2000). *Urban regeneration: Handbook*. London: Sage Publications.
24. Spieren, A. W. (2005). The language of landscape. (Translators: Bahraini, S. H.; Aminzadeh, B.) Tehran: University of Tehran Press.
25. Swaffield, S., & Primdahl, J. (2006). Spatial concepts in landscape analysis and policy: Some implications of globalization. *Landscape Ecology*, 21, 315–331.
26. UNESCO Website. (2009). ICOMOS (1992–2009). Available from: <http://icorp.icomos.org>
27. UNESCO. (2011). *Recommendation on the historic urban landscape, adopted by the General Conference at its 36th session*. UNESCO World Heritage Center, Paris. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/0>

Note for Readers:

This paper contains an identical English abstract in two sections:

Abridged Paper: To provide an overview for international readers.

Persian Section: To meet the standardized structure of Persian academic publications.

This repetition is intentional to ensure alignment with academic standards and facilitate readability for both audiences. Readers are encouraged to review the full paper for comprehensive details.

یادداشت برای خوانندگان:

این مقاله شامل یک چکیده انگلیسی در دو بخش است:

Abridged Paper: برای ارائه یک دید کلی به خوانندگان بین‌المللی.

بخش فارسی: به منظور رعایت استانداردهای ساختار مقالات علمی فارسی.

تکرار این چکیده، با هدف انطباق با استانداردهای علمی و تسهیل مطالعه برای هر دو گروه از مخاطبان طراحی شده است. خوانندگان می‌توانند برای دریافت جزئیات کامل، به متن اصلی مقاله مراجعه کنند.

© [2025] by the author(s). This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). The authors retain copyright, and this work may be shared and redistributed with proper attribution.

License link: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

تبیین رویکردهای شاخص احیای منظر شهری تاریخی مطالعه موردی: بافت شهری پیرامون کاروانسرای دوکوهک شیراز

فاطمه زارعی کردشولی^۱، امین حبیبی^{۲*}

۱. کارشناسی ارشد معماری منظر، بخش معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
۲. دانشیار، بخش معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

مشخصات مقاله

چکیده

تاریخ ارسال
تاریخ بازنگری
تاریخ پذیرش
تاریخ انتشار آنلاین

۱۴۰۳/۰۶/۸
۱۴۰۳/۰۷/۱۰
۱۴۰۳/۰۸/۰۵
۱۴۰۳/۱۰/۳۰

در دوران معاصر با توجه به توسعه شهرها و گسترش ساختوسازها و افزایش امکانات زندگی در بستر کالبدی، تنوع در شیوه‌های زیست، بخش‌های تاریخی شهرها به دلیل فرسودگی و افت کیفیت کالبدی بناها، جایگاه خود را در خاطره ذهنی مردم از دست داده است. پیامد این اتفاقات چیزی به جز تخریب منظر شهری و فرهنگی و از بین رفتن خاطرات جمعی نبوده است. احیای این فضاها و ساختارها و همچنین تلفیق عملکردهای تاریخی و مدرن می‌تواند در بهبود و زنده شدن آن‌ها بسیار موثر باشد. مناظر میراثی و فرهنگی از جمله میراث گران‌بهای هر مرز و بومی است که در بستری طبیعی شکل گرفته و تعاملی پیوسته با طبیعت دارد. این مناظر، مناظری مرکب از آثار طبیعی و انسان‌ساخت است که بیانگر رابطه‌ای طولانی میان انسان‌ها و محیط طبیعی اطرافشان است. منظر میراثی، منطقه جغرافیایی است که در آن جلوه‌های طبیعی و فرهنگی همراه با رویدادهای تاریخی، فعالیت‌ها و افراد یا گروه‌های انسانی در هم آمیخته شده است. پژوهش حاضر با بررسی و تبیین سه رویکرد شاخص مرتبط با احیای مناظر میراثی و لزوم تلفیق این سه رویکرد به دلیل موقعیت سایت پژوهش، به دستیابی به روش، راهبرد و راه‌حلی کارآمد برای احیا و بازیابی این‌گونه مناظر میراثی و بستر طبیعی آن‌ها و بسط این اصول در منظر میراثی کاروانسرای دوکوهک شیراز، پرداخته است.

واژگان کلیدی

منظر میراثی
احیای منظر
آثار تاریخی
کاروانسرا
دوکوهک شیراز

نکات شاخص

- این پژوهش بر استراتژی‌های احیای منظر شهری تاریخی پیرامون کاروانسرای دوکوهک شیراز تمرکز دارد و بر رویکردی تلفیقی برای بازسازی اکولوژیکی، فرهنگی و تاریخی تأکید می‌کند.
- کاروانسرای دوکوهک، بنایی ارزشمند از دوره صفویه، به دلیل تخریب زیست‌محیطی و فراموشی ارزش‌های فرهنگی، به حفاظت فوری نیاز دارد.
- پژوهش چارچوبی یکپارچه را پیشنهاد می‌دهد که شامل سه رویکرد کلیدی منظر شهری تاریخی، بازآفرینی پایدار شهری و مرمت جامع منظر است.
- مداخلات کلیدی شامل آگاه‌سازی محلی، بازسازی تعادل اکولوژیکی، حفاظت از نمادهای فرهنگی و توسعه زیرساخت‌های گردشگری پایدار است.
- این چارچوب پیشنهادی تلاش دارد کاروانسرا و محیط اطراف آن را به یک مرکز پویای شهری تبدیل کند که هویت تاریخی را تقویت، کیفیت زندگی را بهبود، و پایداری فرهنگی و اکولوژیکی را ترویج دهد.

© [۲۰۲۵] نویسنده(گان).

نحوه ارجاع دهی به این مقاله

زارعی کردشولی، فاطمه، و حبیبی، امین. (۱۴۰۳). تبیین رویکردهای شاخص احیای منظر شهری تاریخی: مطالعه موردی: بافت شهری پیرامون کاروانسرای دوکوهک شیراز. نشریه علمی مطالعات طراحی شهری ایران، (۳)، ۸۰-۵۷.

این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری نویسنده فاطمه زارعی کردشولی با عنوان «احیای منظر میراثی کاروانسرای دوکوهک شیراز» به راهنمایی نویسنده امین حبیبی در دانشگاه شیراز است.

آدرس پستی نویسنده مسئول: a_habibi@shirazu.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۷۷۳۸۹۸۴۸

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Determining Key Approaches to Historic Urban Landscape Restoration Case Study: Urban Fabric Surrounding Dokouhak Caravanserai in Shiraz

Fatemeh Zarei Kordshouli ^{1,}, Amin Habibi ^{2*,}

1. Master of Landscape Architecture, Department of Architecture, Faculty of Arts and Architecture, Shiraz University, Shiraz, Iran.
2. Associate Professor, Department of Architecture, School of Arts and Architecture, Shiraz, Iran.

ABSTRACT

In contemporary times, with urban expansion, the growth of construction, and improvements in physical infrastructure and living conditions, historical areas of cities have lost their significance in the collective memory of people due to the deterioration and declining physical quality of buildings. The consequences of these developments include the destruction of urban and cultural landscapes and the loss of collective memories. Revitalizing these spaces and structures, as well as integrating historical and modern functions, can play a vital role in their regeneration and vibrancy. Heritage and cultural landscapes are invaluable assets of any region, formed within a natural context and maintaining continuous interaction with the environment. These landscapes comprise a combination of natural and human-made features, reflecting a long-standing relationship between humans and their surrounding natural environment. A heritage landscape is a geographical area where natural and cultural features intertwine with historical events, activities, and human individuals or groups. This study investigates and explains three key approaches related to the revival of heritage landscapes and emphasizes the necessity of integrating these approaches due to the specific characteristics of the research site. The aim is to develop an effective method, strategy, and solution for the restoration and recovery of such heritage landscapes and their natural context, with the goal of applying these principles to the heritage landscape of the Dukouhak Caravanserai in Shiraz.

ARTICLE INFO

Received 29/08/2024
Revised 01/10/2024
Accepted 26/10/2024
Available Online 19/01/2025

Keywords

Heritage Landscape
Landscape Revitalization
Historical Sites
Caravanserai
Dukouhak Shiraz

Highlights

- The study focuses on strategies for revitalizing the historical urban landscape surrounding the Dokouhak Caravanserai in Shiraz, emphasizing a combined approach to ecological, cultural, and historical restoration.
- The Dokouhak Caravanserai, a Safavid-era relic, faces neglect, environmental degradation, and loss of cultural identity, requiring immediate conservation efforts.
- The research proposes an integrated framework combining three key approaches: Historic Urban Landscape, Sustainable urban regeneration, Comprehensive landscape restoration
- Key interventions include raising local awareness, restoring ecological balance, safeguarding cultural symbols, and developing sustainable tourism infrastructure.
- The proposed framework aims to transform the caravanserai and its surroundings into a dynamic urban hub that reinforces historical identity, improves quality of life, and promotes cultural and ecological sustainability.

© [2025] by the author(s).

Citation of the article

Zarei Kardeshouli, F., & Habibi, A. (2025). Determining Key Approaches to Historic Urban Landscape Restoration; Case Study: Urban Fabric Surrounding Dokouhak Caravanserai in Shiraz. *International Journal of Iranian Urban Design Studies*, 1(2), 57–80.

This article is extracted from the master's thesis/doctoral dissertation of Fatemeh Zarei Kardeshouli, titled "Regeneration of Heritage Landscape of Shiraz Dukouhak Caravanserai" supervised by Amin Habibi at Shiraz University.

Author Corresponding:
Email: a_habibi@shirazu.ac.ir
Phone: 09177389848

مقدمه

در دوران معاصر، توسعه سریع شهری و گسترش زیرساخت‌های مدرن، اهمیت تاریخی شهرها را تحت‌الشعاع قرار داده است. کاهش کیفیت کالبدی بناهای تاریخی موجب جدا شدن این آثار از حافظه جمعی شده و به تخریب مناظر فرهنگی و از دست رفتن هویت مشترک فرهنگی انجامیده است. احیای این فضاها با تلفیق ارزش‌های تاریخی و عملکردهای مدرن، گامی اساسی در جهت بازگرداندن زندگی و هویت به این مکان‌ها به شمار می‌آید. مناظر میراثی به‌عنوان دارایی‌های فرهنگی ارزشمند، بازتاب‌دهنده تعامل پیچیده میان عناصر طبیعی و ساخت انسان بوده است و میراث تاریخی، فرهنگی و اکولوژیکی مناطق را به نمایش می‌گذارد.

کاروانسراهای تاریخی ایران، از جمله کاروانسرای دوکوهک در شیراز، نمونه‌هایی برجسته از میراث فرهنگی هستند که از پتانسیل بسیاری برای احیا و تلفیق با ارزش‌های اکولوژیکی برخوردارند. کاروانسرای دوکوهک، با وجود ثبت در فهرست آثار ملی (میراث فرهنگی، ۱۳۷۷)، در وضعیت نامناسبی قرار دارد و این مسئله، نیاز فوری به حفاظت و بازآفرینی این بناهای ارزشمند را آشکار می‌کند. پژوهش حاضر، باهدف بررسی و ارزیابی سه رویکرد برجسته در احیای مناظر میراثی شامل منظر شهری تاریخی، مرمت جامع منظر و بازآفرینی پایدار شهری و توسعه چارچوبی تلفیقی برای احیای کاروانسرای دوکوهک، به دنبال ارائه راهبردهایی برای حفاظت، باززنده‌سازی و بهره‌برداری از ظرفیت‌های فرهنگی و اکولوژیکی این مکان است.

سؤال اصلی پژوهش این است: چگونه می‌توان با استفاده از چارچوبی تلفیقی که دیدگاه‌های تاریخی، اکولوژیکی و شهری را در بر گیرد، احیای مؤثر مناظر میراثی را محقق ساخت؟ در این راستا، پژوهش از روش توصیفی تحلیلی بهره می‌گیرد و با ترکیب تحلیل کنوانسیون‌های بین‌المللی، بررسی نمونه‌های مشابه و ارزیابی‌های اکولوژیکی محلی، راهبردهای باززنده‌سازی متناسب با شرایط خاص این سایت را تدوین می‌کند. این رویکرد شامل بررسی پتانسیل‌های کالبدی و اکولوژیکی، شناسایی آسیب‌ها و ارائه مداخلات فرهنگی و اکولوژیکی پایدار است.

بررسی ادبیات معاصر، نشان‌دهنده تأکید روزافزون بر تلفیق حفاظت از میراث فرهنگی با استراتژی‌های شهری و اکولوژیکی است. برای مثال، رویکرد «منظر شهری تاریخی» یونسکو (UNESCO, 2011) به تعامل میان هویت فرهنگی و عملکرد شهری می‌پردازد و توسعه پایدار شهری را در چارچوب حفاظت از روایات تاریخی ترویج می‌کند؛ همچنین، مطالعات فرانس (France, 2007) اهمیت اصول طراحی باززنده‌سازی را در تلفیق اکوسیستم‌های طبیعی و مداخلات انسانی برجسته می‌سازد. ازسوی دیگر، ایزدی و همکاران (۱۳۹۷) به‌کارگیری چارچوب بازآفرینی پایدار شهری را برای احیای بافت‌های تاریخی پیشنهاد می‌کنند.

پژوهش‌های دیگر، مرمت مناظر را به‌عنوان رویکردی چندبعدی بررسی کرده‌اند. برای نمونه، بمانیان و همکاران (۱۳۹۲) نقش یکپارچگی اکولوژیکی و مشارکت جامعه محلی را در حفاظت از مناظر فرهنگی برجسته می‌کنند. همچنین، مطالعاتی پیرامون کاروانسراهای ایرانی، مانند پژوهش رفیع‌فر و لرافشان (۱۳۸۲)، اهمیت فرهنگی و اجتماعی این بناها و پتانسیل‌های آن‌ها برای بهره‌برداری مجدد را نشان می‌دهند. این دیدگاه‌ها با تحلیل چالش‌های حفاظت از میراث در بسترهای شهری (آذرمی و بهمن‌پور، ۱۳۹۶) و لزوم مدیریت یکپارچه (پوریوسفزاده و همکاران، ۱۳۹۱) غنی‌تر می‌شوند. این پژوهش با اتکا به این پیشینه، چارچوبی متناسب با شرایط خاص کاروانسرای دوکوهک ارائه می‌کند. با همگام‌سازی حفاظت اکولوژیکی با احیای فرهنگی و یکپارچه‌سازی آن در بافت شهری، این پژوهش می‌کوشد تا این سایت را به‌عنوان بخشی زنده و پویا از منظر شهری شیراز بازتعریف کند.

بناها و محوطه‌های تاریخی جلوه‌گاه تمدن و ارزش‌های کهن و منتقل‌کننده فرهنگ میان نسل‌ها هستند. میراث هر شهر فارغ از فرهنگ مناطق آن نیست. منظر میراثی (فرهنگی) شهر به معنی لایه‌های پویای گذشته و حال شهری است که فرهنگ مردم و تاریخ هر منطقه با دیگر شاخص‌های اصلی آن را شکل می‌دهد و میراث شهری از بُعد کالبدی آن فراتر است. شناخت ارزش‌های منظرین یک اثر، می‌تواند تأثیر بسزایی بر حفاظت از آن اثر داشته باشد و در نتیجه به احیا و مرمت آن کمک کند. واضح است که نگهداری و حفظ یک بافت تاریخی با شناخت ارزش‌های واقعی آن اثر میسر خواهد شد (خراسانی و همکاران، ۱۳۹۹). آثار تاریخی هر شهر بیانگر هویت فرهنگی و تاریخی مردم است که می‌تواند زندگی و هنر مردمان گذشته را به نسل‌های آینده انتقال دهد. کاروانسراها از جمله این آثار تاریخی‌اند و بناهایی هستند که در گذشته برای اسکان موقت و استراحت کاروانیان در مسیر اصلی ایجاد شده‌اند. این بناها تحت تأثیر تحولات اخیر کارایی خود را در عرصه حمل‌ونقل

و ارتباطات از دست داده‌اند و امروزه به ویرانه تبدیل شده‌اند. پیشینه وجود این بنا در ایران به زمان‌های دور بازمی‌گردد (رفیع‌فر و لرافشان، ۱۳۸۲). از این رو حفظ و احیای کالبد و توانمندسازی عملکردی آن‌ها امری مهم و واجب خواهد بود (مومنی و هاشمی، ۱۳۹۸). کاروانسرای دوکوهک در شهر شیراز در سال ۱۳۷۷ به شماره ثبتی ۲۱۰۷، به فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است و تحت حفاظت اداره کل میراث فرهنگی فارس قرار دارد. از لحاظ موقعیت جغرافیایی این بنا در کیلومتر ۴۵ جاده شیراز به سپیدان و در منطقه بیلاقی در مسیر ورودی شهر شیراز واقع شده است (میراث فرهنگی، ۱۳۷۷). این کاروانسرای سنگی متروکه از معدود آثار باقی‌مانده متعلق به عهد صفویه در شیراز است که به لحاظ موقعیت منطقه در یک بستر باغی و در حاشیه اتوبان شیراز به سپیدان و به عبارتی در دروازه ورودی شهر قرار گرفته است.

طراحی منظر تاریخی، به‌منظور بهبود و شناساندن آن به مردم در حال حاضر و حفاظت از آن برای انتقال به نسل آینده ضروری به نظر می‌رسد. به این ترتیب این پژوهش می‌کوشد از دیدگاه منظر میراثی ابتدا پتانسیل‌های کالبدی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های اکولوژیکی موجود در سایت و نقاط قوت و ضعف و شناخت ارزش‌های منظرین را بررسی کند. سپس به حفاظت و حفظ هویت این اثر و احیای منظر پیرامون آن پردازد و در نتیجه موجب هویت‌بخشی، بهبود منظر شهری و فرهنگی و نیز ایجاد امنیت محلی، جذب تعاملات اجتماعی و افزایش سطح کیفیت زندگی در منطقه شود؛ همچنین فضا را برای حضور شهروندان فرهنگی و نیز گردشگران مناسب سازد.

روش تحقیق

در پژوهش حاضر، به‌منظور دستیابی به چارچوب تلفیقی مؤثر برای احیای مناظر میراثی، از روش توصیفی تحلیلی بهره گرفته شده است. فرایند پژوهش دارای دو مرحله اصلی تعیین و تبیین و تحلیل است: در مرحله تعیین، اطلاعات پایه برای انتخاب رویکردهای مرتبط و تحلیل منظر میراثی کاروانسرای دوکوهک جمع‌آوری شده است. این اطلاعات شامل گزینه‌های زیر است:

- مطالعات کتابخانه‌ای برای بررسی مفاهیم نظری و مبانی احیای مناظر میراثی؛
- تحلیل اسناد تاریخی و کنوانسیون‌های بین‌المللی مرتبط با حفاظت از میراث فرهنگی؛
- جست‌وجوی منابع اینترنتی برای تکمیل داده‌ها و شناخت نمونه‌های مشابه.
- بررسی و تحلیل ویژگی‌های کالبدی و اکولوژیکی سایت مورد مطالعه، با تأکید بر پتانسیل‌ها و آسیب‌های موجود.

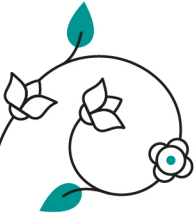
در مرحله تبیین و تحلیل، داده‌های گردآوری‌شده از مرحله نخست پردازش شده‌اند و مورد تفسیر قرار گرفته‌اند. این تحلیل شامل شناسایی نقاط قوت و ضعف سایت، تدوین راهبردهای طراحی براساس یافته‌های محیطی و تاریخی و تبیین چارچوب تلفیقی پیشنهادی است. هدف اصلی این مرحله، دستیابی به معیارها و اصول اساسی برای احیای مناظر میراثی و تطبیق این اصول با ویژگی‌های خاص کاروانسرای دوکوهک بوده است. در نهایت این روش پژوهش با رویکردی جامع، اطلاعات مختلف را از طریق تحلیل چندوجهی (تاریخی، اکولوژیکی و کالبدی) تلفیق می‌کند و چارچوبی اجرایی برای احیای این بنا تاریخی ارائه می‌دهد.

رویکرد منظر شهری تاریخی

این رویکرد، در پاسخ به توسعه ناپایدار و بدون برنامه‌ریزی شهرها که موجب تغییرات سریع و دگرگونی کیفیت زندگی شهری شده، معرفی شده است. رشد بی‌امان شهرسازی، چالش‌هایی نظیر افزایش جمعیت، گسترش یکنواخت شهرها، کمبود فضاهای شهری و ضعف زیرساخت‌ها را ایجاد کرده و هویت تاریخی و کیفیت بصری محیط‌های شهری را تحت‌تأثیر قرار داده است (Bandarin and Van Oers, 2012). در این زمینه، اهمیت فضاهای تاریخی شهری و نقش آن‌ها در ارتقای زیست‌پذیری، انسجام اجتماعی و توسعه پایدار اقتصادی بیش از پیش برجسته شده است (Ahern, 2010, Ahern, Cilliers, 2014).

در سال ۲۰۱۱، یونسکو رویکرد «منظر شهری تاریخی» را به‌عنوان چارچوبی جامع برای حفاظت و مدیریت توأمان میراث شهری و محیط‌های تاریخی معرفی کرد. این رویکرد، برخلاف دیدگاه‌های سنتی، منظرهای فرهنگی تاریخی را به‌عنوان بخشی

از کالبد پویا و زنده شهر می‌نگرد، نه به‌عنوان محیطی ایزوله و جدا از شهر. پژوهشگرانی مانند آذرمی و بهمن‌پور (۱۳۹۶) نیز تأکید دارند که این رویکرد ابزاری نوآورانه برای دستیابی به پایداری آینده شهری است. ادونل نیز معتقد است که هدف نهایی این رویکرد، مدیریت تغییرات و تداوم شهری برای حفظ ارزش‌های ملموس و ناملموس است (خراسانی و همکاران، ۱۳۹۹). علاوه بر این، بررسی‌ها نشان داده‌اند که رویکرد منظر شهری تاریخی می‌تواند با استفاده از زیرساخت‌های سبز و مشارکت جامعه محلی، به تاب‌آوری و پایداری بیشتر محیط شهری کمک کند (Buijs Mattijssen et al., Ripp and Rodwell, 2016).

این رویکرد با توجه به مبانی نظری خود، دارای اهدافی کلیدی در مدیریت شهری است که عبارت‌اند از:

۱. اولویت‌بندی فرایند مدیریت میراثی و الزامات توسعه شهری (Swaffield and Primdahl, 2006)؛
  ۲. حفظ کیفیت محیط‌زیست انسان و تقویت تولید و توسعه فضاهای شهری؛
  ۳. ادغام اهداف توسعه اجتماعی، اقتصادی و شهری با حفاظت از میراث شهری، به‌منظور حفظ هویت و کلیت شهرهای تاریخی (آذرمی و بهمن‌پور، ۱۳۹۶)؛
  ۴. حفاظت از ارزش‌های میراثی مرتبط با روح مکان در شهرها (Bandarin and Van Oers, 2012).
- توسعه ناپایدار و بدون برنامه‌ریزی شهرها و روند روبه‌رشد و فزاینده شهرسازی در سراسر دنیا باعث دگرگونی و تغییر و کاهش کیفیت زندگی شهری شده است. رشد بی‌امان شهری در سراسر جهان، موجب مشکلات و مسائل مهمی نظیر افزایش جمعیت، توسعه یکنواخت شهرها، کمبود فضاهای شهری، فقر اقتصادی و فرهنگی و نوگرایی و ضعف زیرساخت‌ها شده است. این تغییرات سریع و عمیق، هویت تاریخی و کیفیت بصری محیط شهرها را به‌شکل محسوسی تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. اهمیت فضاهای تاریخی شهری و نقش آن‌ها در زیست‌پذیر نمودن شهر، انسجام اجتماعی و فرهنگی در دنیای کنونی و توسعه پایدار اقتصادی، موجب گردیده که در نیم‌قرن اخیر حفاظت از مناظر تاریخی شهرها به بخش مهمی از سیاست‌گذاری‌های بخش عمومی تبدیل گردد؛ بنابراین از آن زمان، نیاز به رویکردی پایدارتر در برنامه‌ریزی و توسعه پایدار شهری احساس می‌گردید. چنین رویکردی می‌بایست به‌طور جامع دربرگیرنده همه وجوه و ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی در تمامی سطوح برنامه‌ریزی، طراحی و اجرای برنامه‌های مدیریت شهر و مناظر شهرها، به‌خصوص شهرهای تاریخی می‌بود. به‌این‌ترتیب یونسکو در سال ۲۰۱۱ رویکرد «منظر شهری تاریخی» را تدوین و معرفی کرد. از دهه‌های گذشته تا کنون، رویکردهای حفاظتی از میراث فرهنگی، تمرکز بیشتری بر میراث شهری داشته و حراست از میراث فرهنگی ناملموس نیز در سال‌های اخیر مورد توجه خاصی قرار گرفته است. رویکرد «منظر شهری تاریخی» در واقع رویکردی جدید و نوآورانه برای حفاظت و مدیریت توأمان شهرهای تاریخی است؛ رویکردی که منظر فرهنگی تاریخی را محیطی ایزوله و جدای از محیط شهری به حساب نمی‌آورد، بلکه آن را جزئی از کالبد پویای شهر می‌داند (آذرمی و بهمن‌پور، ۱۳۹۶). پژوهشگران دیگری همانند ادونل معتقدند منظر شهری تاریخی، ابزار جدید یونسکو به‌منظور دستیابی به آینده پایدار است. او معتقد است هدف نهایی رویکرد منظر شهری تاریخی مدیریت تداوم شهری و تغییرات ناشی از آن به‌منظور حفظ ارزش‌های ملموس و ناملموس است (خراسانی و همکاران، ۱۳۹۹).

منظر شهری تاریخی با توجه به مبانی اولیه، دارای اهدافی در مدیریت شهری است. این اهداف نظیر دیگر مشخصه‌های منظر شهری تاریخی، جامع، یکپارچه و در راستای توسعه پایدار است:

۱. ایجاد اولویت‌بندی در خصوص فرایند مدیریت میراثی و الزامات توسعه شهری؛
۲. حفظ کیفیت محیط‌زیست انسان و قوی کردن قدرت تولید و ایجاد مناطق شهری؛
۳. تلفیق اهداف توسعه اجتماعی و اقتصادی و شهری با اهداف مرتبط با حفاظت از میراث شهری (یکپارچه کردن، مدیریت و توسعه شهری با حفاظت میراث باهدف حفظ ویژگی‌های کلیت شهرهای تاریخی و هویت آن)؛
۴. حفظ ارزش‌های میراثی مربوط به روح مکان در شهر (آذرمی و بهمن‌پور، ۱۳۹۶).

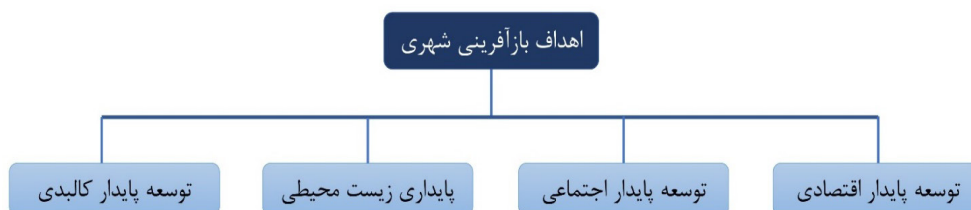
رویکرد بازآفرینی

رویکرد بازآفرینی پایدار یکی از رویکردهای اخیر در زمینه مرمت بافت‌های تاریخی است که در مقایسه با رویکردهای پیشین دید جامع‌تری به بافت تاریخی و حفاظت آن دارد. این رویکرد در راستای مرمت بافت تاریخی از همه ابعاد توسعه

پایدار که شامل ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی و زیست‌محیطی است، بهره برده است. از دهه ۱۹۹۰، رویکرد بازآفرینی پایدار بافت تاریخی به عرصه حفاظت و مرمت بافت‌های تاریخی وارد گردید. توجه هم‌زمان به ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، مدیریتی بافت‌های تاریخی از ویژگی‌های این رویکرد است (ایزدی و همکاران، ۱۳۹۷).

رویکردهای مرمت و بهسازی شهری به‌مرور زمان به تکامل رسیده و در سیر تحول و تکامل خود از بازسازی، باززنده‌سازی، نوسازی و توسعه مجدد به بازآفرینی تکامل پیدا کرده است. در این مسیر، از حوزه توجه صرف به کالبد، به عرصه تأکید بر ملاحظات فرهنگی، اجتماعی، هنری و اقتصادی متحول شده است. شکل ۱ اهداف کلی بازآفرینی شهری را نشان می‌دهد.

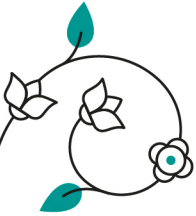
شکل ۱. اهداف کلی بازآفرینی شهری، منبع: نگارنده

در اهداف بازآفرینی، پایداری و توسعه به‌صورت توأمان، به‌عنوان اصلی بنیادین در نظر گرفته می‌شود. این موضوع نشان‌دهنده این است که تمام فرایندها و اقدامات انجام‌شده در امر بازآفرینی با توجه به تأمین پایدار نیازهای نسل حاضر و نسل‌های آینده بشر صورت می‌گیرد.

جدول ۱. بازآفرینی شهری از دیدگاه نظریه‌پردازان، منبع: نگارنده

تعریف	نظریه پرداز
تولید سازمان فضایی جدید منطبق بر شرایط تازه و ویژگی‌های نو است که همگی در ایجاد روابط شهری جدید و یا تعریف دوباره روابط شهری گذشته یا موجود، موثر هستند.	(حناچی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۳)
بازآفرینی شهری به منظور معکوس نمودن جریان تغییر و افت شهری است.	(Batey, 2000: 24)
بازآفرینی شهری پایدار فرآیند توسعه‌ای همه‌جانبه در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی، محیطی و کالبدی به منظور ارتقای کیفیت زندگی در محدوده‌ها و محله‌های هدف در پیوند با کل شهر است.	(Roberts, 2000: 19)
بازآفرینی شهری یک رویکرد جامع، یکپارچه و کل‌نگر است که سه هدف: اقتصاد، برابری و محیط را دربرمی‌گیرد.	(Gibson & Kocabas, 2001:67)
برنامه‌ای جهت ایجاد جوامع پایدار از طریق برقراری خدمات عمومی بهتر، تقویت برنامه‌های اقتصادی، گسترش سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی به‌منظور فرصت‌های بیشتر و ارتقا کیفیت زندگی و محیطی امن و پاک، هدایت و رهبری محلی، شهرهایی با منابع کافی جذاب، طراحی و برنامه‌ریزی پایدار زیست محیطی، سرمایه‌گذاری برای ایجاد رفاه مشترک و برای همه اجتماع، خدمات کیفیت خوب قابل دسترس برای همه.	(ODPM, 2006)
پیشرفت اجتماعی که نیازهای همه را برآورده کند، محافظت موثر از محیط زیست، استفاده از منابع طبیعی، حفظ سطوح بالای اشتغال و ثابت رشد اقتصادی، معیارهای زیست محیطی و اجتماعی مانند کارایی منابع، مدیریت بر فضای سبز، خدمات کلیدی و مشارکت جوامع محلی.	(Hemphill & Berry, 2004)
تاکید بر سه مضمون مشارکت، اختلاط اجتماعی و سرمایه اجتماعی؛ جایگزین شدن مضامین سنتی چون نیازهای اساسی، شامل مسکن و سلامتی زیست محیطی تعلیم و تربیت و مهارت‌ها، عدالت، کاهش فقر و سرزندگی، با مفاهیمی چون هویت، حس مکان و فرهنگ، قدرتمند شدن مشارکت و دسترسی، سلامتی و امنیت، سرمایه اجتماعی، رفاه، شادی، کیفیت زندگی و منافع شبکه‌های اجتماعی؛ اهداف نرم در مقابل اهداف سخت.	(Colantonio & Dixon, 2011)

توجه رویکرد بازآفرینی به بهبود وضعیت اجتماعی، اقتصادی و محیطی شهر معطوف است و طیف گسترده‌ای از فعالیت‌ها را در نظر دارد که به مناطقی که دچار اضمحلال گردیده، ساختمان‌های پاک‌سازی‌شده، زیرساخت‌ها و ساختمان‌های تحت بازسازی که عمر مفید آن‌ها به پایان رسیده است، قابلیت زیست جدید می‌بخشد. به‌طور کلی در بازآفرینی نگرش این است که وضعیت کلی شهر و مردم شهر بهبود یابد (Hull, 2000). این رویکرد علاوه بر بازسازی مناطق متروکه به مباحث فراتری همچون کیفیت زندگی افراد در محله‌های فقیرنشین هم توجه دارد. جدول ۱ توضیح می‌دهد که بازآفرینی شهری ابزارهای مختلفی از جمله مشارکت جامعه محلی، بازتعریف کاربری‌ها و طراحی فضاهای جدید را به کار می‌گیرد تا نیازهای نسل‌های فعلی و آینده را برآورده کند. این رویکرد می‌کوشد تا با تقویت تعاملات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، شهر را به محیطی پویا و متنوع تبدیل کند (Roberts, 2000, Couch, 2008, Fraser et al).

ارتباط بین رویکرد منظر شهری تاریخی و بازآفرینی شهری

این دو مقوله دارای ارتباطی همسو و همراه با اهداف کلی مشترک به نظر می‌آیند. بازآفرینی شهری رویکردی همه‌جانبه و جامع در راستای رفع نیازها و ایجاد پایداری اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و کالبدی در شهرها با تأکید ویژه بر جنبه‌های اقتصادی و مشارکت‌های جامعه محلی و بخش خصوصی است. رویکرد منظر شهری تاریخی نیز به‌صورت کلی در پی ایجاد پایداری اقتصادی به‌وسیلهٔ بهای دادن به جامعه محلی، فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی است؛ بنابراین این رویکرد توجه خود را بیشتر به سمت حفاظت از میراث فرهنگی و بخش‌های تاریخی معطوف می‌دارد. به نظر می‌آید که رویکرد منظر شهری تاریخی را می‌توان نسخه‌ای اختصاصی و کامل‌شده از بازآفرینی شهری برای نواحی تاریخی شهری و شهرها در نظر گرفت (آذرمی و بهمن‌پور، ۱۳۹۶). در جدول ۲ تفاوت‌ها و شباهت‌های بازآفرینی شهری و رویکرد منظر شهری تاریخی ارائه گردیده است:

جدول ۲. شباهت‌ها و تفاوت‌های بازآفرینی شهری و منظر شهری تاریخی، منبع: آذرمی و بهمن‌پور، ۱۳۹۶

تفاوت‌ها	شباهت‌ها
منظر شهری تاریخی	بازآفرینی شهری
- توجه بیشتر به میراث فرهنگی و اجتماعی	- توجه به لایه‌بندی‌های منظر: کالبدی (فیزیکی)، زیست‌محیطی، اقتصادی - اجتماعی
- توجه به لایه‌بندی‌های زمانی و فرآیند شکل‌گیری منظر	- پابندی به پایداری به‌عنوان اصل اساسی
	- در نظر داشتن پتانسیل‌های بخش خصوصی و جوامع محلی
	- توجه بیشتر به توسعه اقتصادی
- تمرکز ویژه بر مناطق شهری و شهرهای تاریخی	- توجه به هویت و اصالت گذشته شهر
	- توجه به رشد اقتصادی
	- وارد نمودن کارکردهای جدید در بافت‌های تاریخی

رویکرد مرمت جامع منظر

مرمت منظر چالشی خردمندانه و باارزش و دغدغه‌ای اقتصادی در میان تمام راهکارهای جدید و به‌روز مدیریت محیط است (France, 2008). نگاه انسانی در کنار احیای طبیعت بستر طراحی، موضوعی است که در مرمت منظر دارای اهمیت بسیار است. در واقع به مرمت منظر دو نوع دیدگاه کاملاً متفاوت وجود دارد: از یک‌سو دیدگاه اکولوژیست‌ها مطرح می‌شود که

آرمان آن‌ها تنها در کنار هم نهادن تکه‌های ازهم‌گسیخته طبیعت است و ازسوی دیگر دیدگاه طراحان منظر مطرح است که دغدغه آن‌ها اصلاح منظر تخریب‌شده و خلق مکانی است که زمینه استفاده مجدد مردم از آن فراهم گردد. به بیان دیگر، تفاوت ماهیتی بین دیدگاه مرمت اکولوژیکی^۱ و طراحی مرمت منظر^۲ وجود دارد. دوگانگی کاذب ذهنی اکولوژیست‌ها مهم‌ترین دلیل این اختلاف نظر است که معتقدند یا طبیعت یا فرهنگ (پوریوسفزاده و همکاران، ۱۳۹۱). شایان ذکر است که باید به همه سطوح ارزش‌هایی که در منظر موجود است، چه ارزش‌های طبیعی و چه ارزش‌های فرهنگی، توجه گردد و احیا شوند (ICOMOS- UNESCO, 2009). طبق بیان جدیدترین دیدگاه‌های مرمت منظر، فقط مطالعه اکولوژیکی محیط طبیعی و مرمت طبیعت منظر کافی نیست. چنین نگرشی در چارچوب معماری منظر تعریف می‌گردد؛ ازاین‌رو، ازیک‌طرف به مرمت بستر اکولوژیکی منطقه که تأمین‌کننده پایداری، سلامت و زیبایی منظر است، می‌پردازد و ازطرف دیگر ویژگی‌های فرهنگی و تاریخی منظر را در نظر می‌گیرد و به مرمت نمادها، نشانه‌ها و آثار هنری، فرهنگی و تاریخی آن توجه می‌نماید. به عبارتی مرمت منظر به دنبال درک حال به‌واسطه ردیابی گذشته است (اسپیرن، ۱۳۸۴).

در جدول ۳ اصول مرمت جامع منظر ارائه گردیده است:

جدول ۳. اصول مرمت جامع منظر، اقتباس از (پوریوسفزاده و همکاران، ۱۳۹۱)

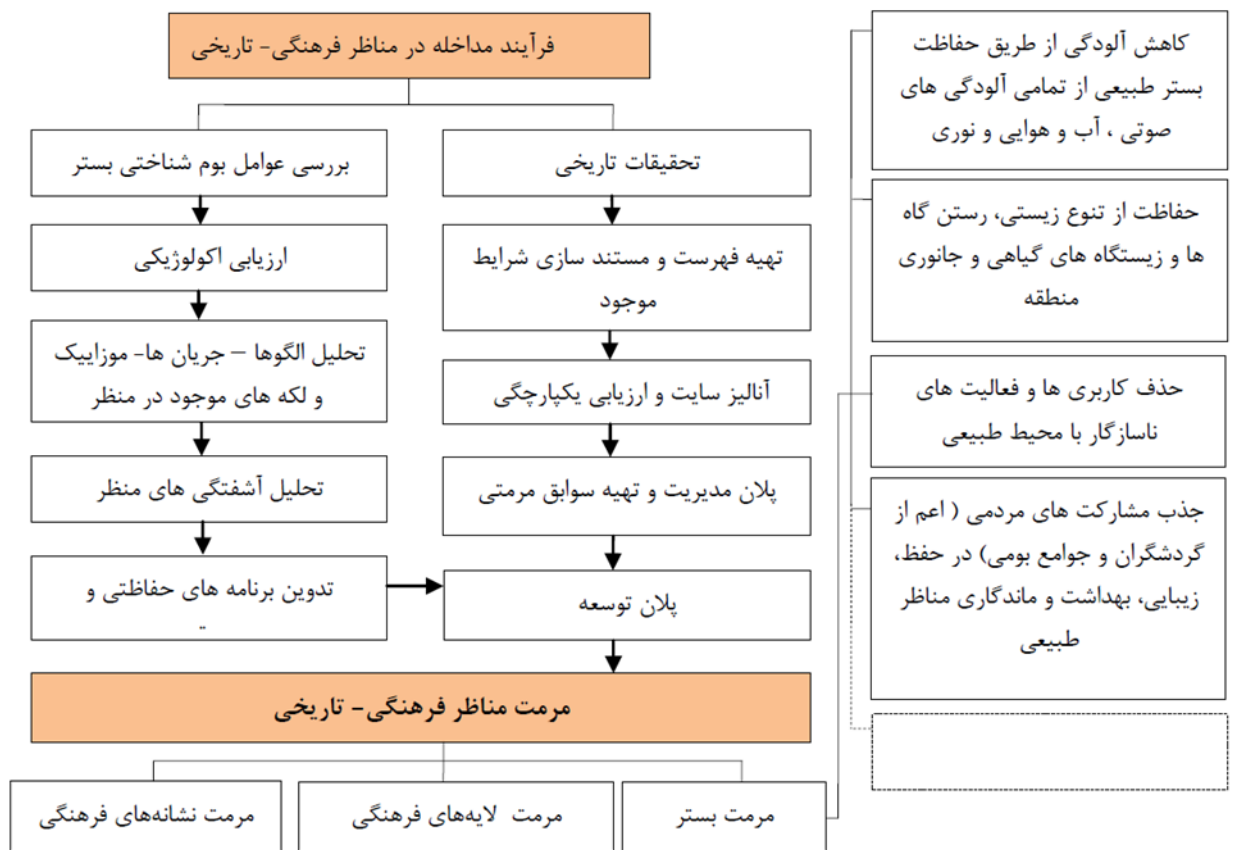
ارکان مرمت منظر	نمود	معیارها
انسان	<ul style="list-style-type: none"> - توجه به نیازهای انسانی تعریف کاربری‌های متنوع در منظر پذیر و انعطاف‌پذیر - ایجاد تعادلی سالم بین نیازهای انسان و تقویت سلامت اکولوژیکی - تقویت ارتباطات "بصری و فضایی انسان با محیط خود" افزایش تعاملات انسانی - بازسازی هویت طبیعی انسان 	<ul style="list-style-type: none"> - طراحی مسیرهای پیاده‌روی دوچرخه‌سواری و کوهنوردی. - توجه به گروه‌های سنی متفاوت و توانایی‌های متفاوت انسان به‌عنوان مخاطبان منظر طراحی مبلمان و تسهیلات برای بازدیدکنندگان. - طراحی زیرساخت‌های تفریحی و ایجاد رونق اقتصادی و تولید شغل.
طبیعت	<ul style="list-style-type: none"> - توجه به منابع آب و خاک - توجه به مراتع سرسبز و گونه‌های جانوری مناسب به‌عنوان زمینه‌ساز حضور انسان در کنار طبیعت و شکل‌گیری جوامع و فرهنگ‌ها در بستر منظر طبیعی - منظرهای طبیعی منبع الهام‌بخش انسان در خلق پیرامونش هستند. 	<ul style="list-style-type: none"> - به‌کارگیری اصل حفاظت در مناظر با ارزش‌های طبیعی زنده. - به‌کارگیری ایده‌های مرمتی و احیای اکولوژیکی به‌منظور بازیابی سرزندگی و سلامت منظر طبیعی در زمین‌های قابل احیا - طراحی منظر و خلق طبیعت در زمین‌های به‌شدت تخریب شده و مناظر آسیب‌دیده
فرهنگ	<ul style="list-style-type: none"> - مرمت ارزش‌های فرهنگی منظر - نمایش لایه‌های فرهنگی منظر با کمترین مداخلات و در راستای اهداف پایداری آن. 	<ul style="list-style-type: none"> - احیای نشانه‌های فرهنگی مراسم و آیین‌های محلی خاطرات جمعی گذشته و باز زنده‌سازی خرده فرهنگ‌های بومی داستان‌ها و روایت‌های مدفون در منظر در قالب عناصر و به‌دوراز هرگونه عامل مخدوش‌کننده ارزش‌های فرهنگی
تاریخ	<ul style="list-style-type: none"> - شناسایی آثار و بناهای تاریخی موجود در محوطه و استفاده از تدابیر حفاظتی مطابق نیاز با احیای روح تاریخی منظر 	<ul style="list-style-type: none"> - مرمت آثار تاریخی با توجه به تئوری‌های مرمتی و باز زنده‌سازی روح تاریخی مکان از طریق تکنیک‌های نور و صدا و...

مرمت مناظر فرهنگی - تاریخی

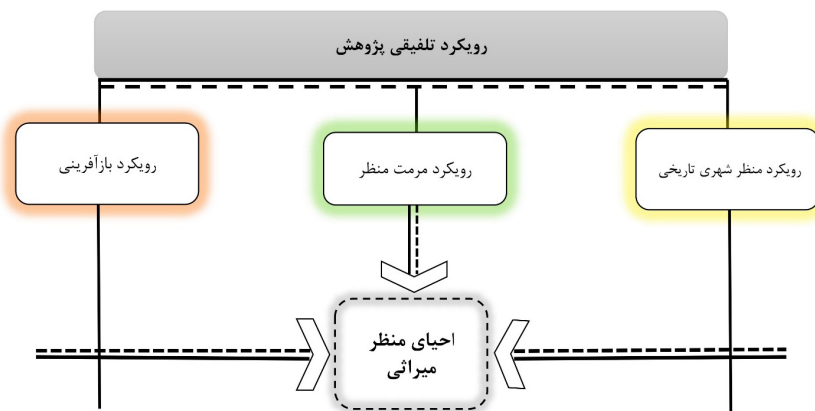
مناظر فرهنگی در بستری طبیعی با تعامل و مداخله پیوسته انسان شکل می‌گیرد. منظر فرهنگی تنها در گستره مناظر طبیعی تعریف‌شدنی است. به بیان دیگر، منظر فرهنگی جزئی از مناظر طبیعی است. این مناظر به دلیل اثر ایجاد شده در آن و ارزش‌های خاص فرهنگی آن اثر، باید طی زمان حفاظت شوند، اما حضور آگاهانه انسان برای پایدار نمودن آن بستر ضروری است؛ زیرا این مناظر نشانگر روند تکاملی فرهنگ و تمدن منطقه‌اند. به‌منظور بازبازی رابطه مخدوش‌گردیده بین انسان با مناظر فرهنگی، باید در گام اول، برای مرمت و احیای منظر طبیعی و بستر اصلی شکل‌گیری این مناظر تلاش کرد. در مرمت منظر، نگاهی انسانی در کنار احیای طبیعت بستر طراحی دارای اهمیت بسیار است. مرمت منظر اقدامی کاربردی برای اصلاح و جبران گذشته است. به بیان دیگر، این امر به بهبود منظری تحقیرشده و آسیب‌دیده توجه می‌کند. مرمت منظر ضمن ارتقای کیفیت طبیعت بیرونی، در زمینه طبیعت درونی نیز بسیار اهمیت دارد (France, 2008) و مرمت گونه‌های بومی و اکوسیستم‌های سالم و متنوع بستر طبیعی را مورد تأکید قرار می‌دهد. در این رویکرد به نوسازی محیط‌های طبیعی‌ای که نابود شده یا روبه‌زوال است، تأکید می‌گردد. این امر حتی می‌تواند باعث ارتقای کیفیت آب و زیستگاه‌های گیاهی گردد (شکل ۲).

شکل ۲. فرآیند مداخله و بازبازی مناظر فرهنگی - تاریخی، منبع: (بمانیان و همکاران، ۱۳۹۰)

چارچوب تلفیقی پیشنهادی

در چارچوب نظری پژوهش به تشریح و تبیین سه رویکرد شاخص مرتبط با احیای مناظر میراثی پرداخته شد و فرایند و اهداف هر یک از رویکردهای ذکر شده مشخص گردید. یکی از اهداف تحقیق، دستیابی به اصول و راهبردهایی برای بازبازی تعادل مطلوب انسان و طبیعت در این مناظر است؛ بنابراین تلفیق این سه رویکرد به دستیابی به روش، راهبرد و راه‌حلی کارآمد برای احیا و بازبازی این‌گونه مناظر میراثی و بستر طبیعی آن‌ها منجر می‌گردد (شکل ۳).

شکل ۳. رویکرد تلفیقی منتج شده از چارچوب نظری پژوهش، منبع: نگارنده

تحلیل و ارزیابی منظر مطالعاتی

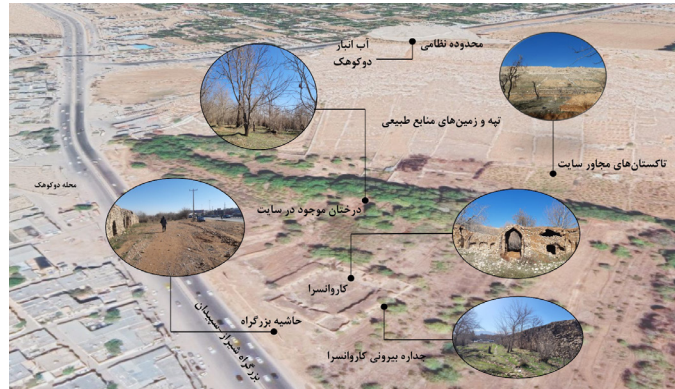
نمونه مطالعاتی پژوهش حاضر، محدوده پیرامون کاروانسرای دوکوهک واقع در محله دوکوهک شیراز است (شکل‌های ۴ تا ۷)، این بنای تاریخی در سال ۱۳۷۷ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است و تحت حفاظت اداره کل میراث فرهنگی فارس قرار دارد. این کاروانسرای سنگی متروکه از معدود آثار باقی‌مانده متعلق به عهد صفویه در شیراز است که به لحاظ موقعیت منطقه در یک بستر باغی و در حاشیه اتوبان شیراز به سپیدان قرار گرفته و به عبارتی دروازه ورودی شهر است. این مکان هم‌اکنون به خانه‌ای برای معتادان تبدیل شده است. مکانی پر از زباله که علاوه بر نازیبایی و ایجاد ناامنی برای اهالی منطقه، محل امنی برای خلافکاران است. تاکنون هیچ‌گونه تمهید و اقدامی برای احیای این بنای تاریخی ارزشمند و همچنین ساماندهی بافت باغی و درختان اطراف آن صورت نگرفته است. متأسفانه اکثر این کاروانسراها علی‌رغم دارا بودن یک منظر میراثی غنی و ارزشمند، به حال خود رها شده و مورد بی‌توجهی قرار گرفته و هویت تاریخی آن‌ها در معرض تهدیدهای جدی واقع شده است. در مرکز شهر شیراز مجموعه‌هایی ناب از تاریخ معماری و آثار ارزشمند تاریخی به اندازه کافی وجود دارد که هویت ملی و شهری را زنده نگه دارند و موجب حفظ غنای فرهنگی باشند، اما این منطقه در حال حاضر با بدنه‌های شهری بی‌هویت به سرعت در حال رشدی است که نتوانسته تاریخ آن را درک کند.

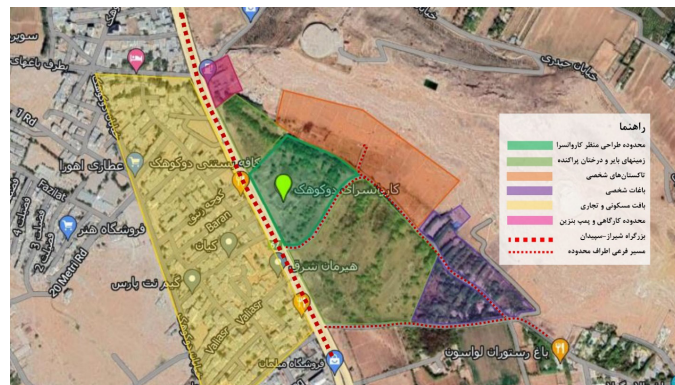
شکل ۴. وضعیت موجود و بنای مخروبه کاروانسرای دوکوهک، منبع: نگارنده

نمادهای به‌یادگارمانده بخشی از تاریخ و فرهنگ را روایت می‌کنند؛ بنابراین ایجاد یک پایگاه فرهنگی و تاریخی به‌منظور هویت‌بخشی در این منطقه از شیراز که به‌صورت بی‌هویت در حال رشد است، امری ضروری است. حفظ هویت این اثر با اصولی مشخص در برابر ساخت‌وسازها لازم است. افزایش آگاهی جامعه محلی درباره اهمیت و ارزش حفظ این بناها خود گامی مهم به حساب می‌آید. علاوه بر آن، اجرای طرح بدنه‌سازی، احیا، بازسازی و مرمت،

نورپردازی، سنگفرش و ساماندهی درختان و بافت باغی اطراف آن و ارج نهادن به این یادگار به معرفی مثبت شهر می‌انجامد و گامی تأثیرگذار خواهد بود. بررسی منظرین و طراحی منظر محوطه تاریخی برای بهبود منظر و شناساندن آن به مردم در حال حاضر و حفاظت و باززنده‌سازی آن برای انتقال به نسل آینده ضروری به نظر می‌رسد.

شکل ۵. جانمایی هم‌جواری و کاربری‌های اطراف سایت

شکل ۶. وضع موجود نقاطی از سایت

بخش عظیمی از محدوده اطراف کاروانسرای دوکوهک را زمین‌های بایر و درختان پراکنده در بر گرفته که به همان وضعیت نامطلوب به حال خود رها گردیده است. این محدوده جمعاً حدود ۱۴ هکتار است. قسمت پشت این محدوده را زمین‌های منابع طبیعی و تاکستان‌های شخصی تشکیل می‌دهند. در جبهه مقابل سایت و سمت دیگر بزرگراه شاهد بافت مسکونی و تجاری محله دوکوهک هستیم که به دلیل ساماندهی نامناسب، چهره نامنظمی ارائه می‌دهد.

شکل ۷. جلوه‌های بصری منظر طبیعی و مصنوع سایت، منبع: نگارنده

ادامه شکل ۷. جلوه‌های بصری منظر طبیعی و مصنوعی سایت، منبع: نگارنده

پوشش گیاهی سایت شامل گیاهان خودرو و درختان مثمر و سایه‌انداز است؛ درختان سایه‌انداز مانند چنار و سپیدار و درختان مثمر مانند گردو، انار، انگور، سیب و انجیر.

باتوجه به اینکه دستیابی به راهکارهای مرمتی و احیای هر منظر مطالعاتی نیازمند تحلیل و ارزیابی نقاط ضعف و قوت آن منظر است، در این مرحله به بررسی ضعف‌ها و آسیب‌های سایت پرداخته شده است. نتایج حاصل از این ارزیابی در جدول شماره ۴ آمده است.

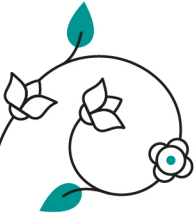
جدول ۴. ضعف‌ها و آسیب‌های سایت، منبع: نگارنده

نقاط ضعف و آسیب‌های سایت

فعالیت‌های اجتماعی - انسانی	محیط مصنوعی تاریخی	محیط طبیعی
- نداشتن امکانات و تسهیلات گردشگری لازم برای حضور مستمر بازدیدکننده.	- عدم وجود ورودی تعریف‌شده، خوانا و دعوت‌کننده.	- نداشتن پوشش گیاهی با تراکم مناسب و تعریف‌شده.
- عدم ساماندهی مناسب فروشندگان و	- تخریب تدریجی پیکره تاریخی به علت عدم نگهداری و مرمت مناسب.	- عدم ساماندهی منظر پیرامون.
- استقرار دست‌فروشان در حاشیه بزرگراه و نداشتن فضایی مناسب برای فعالیت آن‌ها.	- عدم ارتباط و انسجام لازم میان پیکره تاریخی و منظر پیرامون آن.	- مالکیت خصوصی اراضی که روند اعمال برنامه‌های ساماندهی را مختل می‌کند.
- آشفتگی و ناسامانی حاشیه بزرگراه	- وضعیت نامناسب سیمای شهر به‌خصوص در ورودی سایت و حاشیه بزرگراه.	- وجود زباله و ضایعات در سایت.
- عدم وجود خوانایی و دعوت‌کنندگی ورودی و پارکینگ برای سایت.	- وضعیت نامناسب روشنایی در شب.	- از بین رفتن قسمت‌هایی از بخش باغی و بایر شدن آن.
- متروکه بودن سایت و تبدیل شدن به زباله‌دانی و جایگاه معتادان.		
- کم شدن حس تعلق به محله با توجه به اینکه تعداد زیادی از ساکنین را مهاجران تشکیل می‌دهند.		
- آشفتگی و فرم نامناسب سیما و منظر کاربری‌های لبه اتوبان به علت عدم نظارت.		

بحث

بازسازی مناظر میراثی به‌ویژه در زمینه‌هایی همچون کاروانسرای دوکوهک، مستلزم نگرشی جامع است که به‌طور هم‌زمان به ابعاد اکولوژیکی، فرهنگی و تاریخی بستر پردازد و تعامل پویای این عناصر را تقویت کند. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که بستر کاروانسرای دوکوهک که زمانی نمادی از تعامل انسان و طبیعت بود، اکنون به دلیل آلودگی‌های زیست‌محیطی،

فعالیت‌های ناسازگار انسانی و غفلت از ارزش‌های تاریخی و فرهنگی، دچار آشفتگی‌های شدیدی شده است. این وضعیت نه تنها منجر به تخریب محیط‌زیستی بستر شده، بلکه هویت فرهنگی آن را نیز تضعیف کرده و ارتباط میان انسان و طبیعت را مخدوش کرده است.

برای مقابله با این چالش‌ها، چارچوب تلفیقی پیشنهادی، با تأکید بر مرمت اکولوژیکی و احیای ارزش‌های فرهنگی تاریخی، راهکاری جامع برای بازسازی این بستر میراثی ارائه می‌دهد. این چارچوب شامل مراحل شناخت، تحلیل و طراحی مداخلات متناسب است که هریک بر پایه اصول علمی و تجربی بنا شده است. در مرحله شناخت، الگوهای اکولوژیکی و فرهنگی بستر که نشان‌دهنده ساختارهای اصلی آن است، شناسایی می‌شود. این الگوها شامل پوشش گیاهی بومی، ساختارهای تاریخی و فعالیت‌های انسانی گذشته است که تعامل پایداری را میان انسان و طبیعت ایجاد کرده است.

پس از شناسایی الگوها، تحلیل آشفتگی‌ها و آسیب‌های موجود در بستر انجام می‌شود. این تحلیل شامل بررسی آلودگی‌های زیست‌محیطی، فعالیت‌های ناسازگار انسانی نظیر ساخت‌وسازهای غیرمجاز و تخریب‌های عمدی یا غیرعمدی است. همچنین، بررسی آسیب‌های فرهنگی، نظیر فراموشی نمادها و نشانه‌های تاریخی و کاهش ارزش‌های هویتی، بخش مهمی از این مرحله است. شناسایی و طبقه‌بندی این آسیب‌ها امکان طراحی مداخلات هدفمند را فراهم می‌کند.

در مرحله طراحی، پیشنهادهایی برای بازسازی تعادل میان طبیعت و فرهنگ ارائه می‌شود. این پیشنهادها شامل تعریف حریم‌های حفاظتی، بازسازی اکوسیستم‌های طبیعی، احیای نشانه‌ها و نمادهای تاریخی و طراحی فضاهایی برای تعامل پایدار میان انسان و محیط است. علاوه بر این، راهبردهایی برای افزایش آگاهی جامعه محلی در خصوص اهمیت این اثر میراثی و تشویق آن‌ها به مشارکت فعال در فرایند مرمت ارائه می‌شود. برای مثال، ایجاد برنامه‌های آموزشی و فرهنگی، طراحی مسیرهای گردشگری پایدار و تقویت اقتصاد محلی از طریق فعالیت‌های مرتبط با میراث فرهنگی می‌تواند نقش مهمی در این زمینه ایفا کند.

احیای بستر طبیعی کاروانسرای دوکوهک به معنای بازسازی اکوسیستم‌های تخریب‌شده و تقویت تنوع زیستی منطقه است. این امر مستلزم کاشت گونه‌های بومی، مدیریت منابع آب و خاک و کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی است. از سوی دیگر، بازسازی ارزش‌های فرهنگی تاریخی شامل مرمت سازه‌های تاریخی، بازنمایی لایه‌های فرهنگی فراموش شده و ایجاد امکاناتی برای آموزش و آگاهی‌بخشی به جامعه است. این اقدامات نه تنها به احیای ارزش‌های ازدست‌رفته کمک می‌کنند، بلکه ارتباطات اجتماعی و فرهنگی میان جامعه محلی و این اثر را تقویت می‌کنند.

نتیجه‌گیری

تحلیل‌های انجام‌شده درباره کاروانسرای دوکوهک نشان می‌دهد که این بستر میراثی با مشکلاتی نظیر تخریب‌های زیست‌محیطی، فعالیت‌های انسانی ناسازگار و فراموشی ارزش‌های تاریخی مواجه است. این مشکلات نه تنها به کاهش کیفیت زیستی منطقه منجر شده، بلکه ارتباط فرهنگی و تاریخی میان انسان و این اثر را نیز تضعیف کرده است؛ بنابراین، رویکردهای مرمتی باید به صورت جامع و چندبُعدی طراحی شوند تا بتوانند تعادل میان عناصر طبیعی و فرهنگی را بازسازی کرده و پایداری این منظر میراثی را تضمین کنند.

چارچوب تلفیقی پیشنهادی با تلفیق رویکردهای مرمت اکولوژیکی، بازآفرینی شهری و حفاظت از منظر شهری تاریخی، راهکاری جامع برای احیای این اثر ارائه می‌دهد (جدول‌های ۵ و ۶). این چارچوب شامل شناسایی و تحلیل آسیب‌های بستر، طراحی مداخلات حفاظتی و مرمتی و ایجاد راهکارهایی برای باززنده‌سازی ارزش‌های فرهنگی و تاریخی است. در این راستا، اجرای اقداماتی نظیر حذف فعالیت‌های ناسازگار، بازسازی اکوسیستم‌های طبیعی، احیای نمادها و نشانه‌های تاریخی و ایجاد زیرساخت‌های گردشگری پایدار، می‌تواند به بازتعریف نقش این اثر به عنوان نمادی از تعامل انسان و طبیعت کمک کند. افزایش آگاهی جامعه محلی از اهمیت این اثر، نقشی کلیدی در موفقیت این رویکرد دارد. برنامه‌های آموزشی و فرهنگی می‌توانند جامعه را تشویق کنند تا نقش فعالی در حفظ و احیای این کاروانسرا ایفا کنند. برای مثال، ایجاد کارگاه‌های آموزشی در زمینه حفاظت از میراث فرهنگی و برگزاری رویدادهای فرهنگی در این مکان می‌تواند به تقویت ارتباط جامعه با این اثر کمک کند. علاوه بر این، طراحی مسیرهای گردشگری پایدار و تقویت اقتصاد محلی از طریق فعالیت‌های مرتبط با میراث فرهنگی، می‌تواند تأثیرات مثبتی بر جامعه و بستر بگذارد.

جدول ۵. راهبردهای طراحی بر مبنای رویکرد مرمت منظر، در کاروانسرای دوکوهک، منبع: نگارنده

رویکرد	پتانسیل‌های سایت	راهبردهای طراحی
مرمت منظر	- از مناطق مهم گردشگری منطقه	- حفاظت از پوشش گیاهی موجود. - اضافه کردن پوشش گیاهی بومی جدید. - تقویت اکوسیستم بومی. - حداقل دخل و تصرف و نگه داشت وضع موجود و بافت طبیعی محیط. - نگهداری از گونه‌های تاریخی و بومی گیاهی. - طراحی منظر به صورت ابزاری به منظور ارتقا حفاظت از میراث. - حفظ یکپارچگی منظر و ارتباط ساختارهای بومی و محیط طبیعی. - پاک‌سازی سایت از زباله و ضایعات. - استفاده از عناصر طبیعی مانند سنگ و چوب به عنوان مصالح اصلی که منظر تاریخی و طبیعی سایت را بهبود می‌بخشد.
	- وجود درختان کهن سال و گونه‌های بومی در اطراف پیکره تاریخی	- ایجاد تسهیلات فضایی مناسب به منظور جذب گردشگر. - ایجاد فضاهای پیاده محور و مسیرهای گوناگون گردش در سایت. - طراحی مسیرها با مضامین و فرم‌های متنوع با مدت زمان متفاوت. - مضامین می‌توانند مرتبط با ویژگی‌های طبیعی یا معماری سایت یا تاریخ آن باشند. - نظرها‌های مشرف به سایت به منظور درک کلی سایت و پیرامون آن و ارائه کردن دید وسیعی از محوطه به بازدیدکنندگان.
	- خاک طبیعی منطقه	- حفاظت و بهبود شرایط زیستگاه‌های گیاهی و جانوری. - تقویت کریدورها و دالان‌های سبز. - توجه به دسترس‌پذیری، سلامت و امنیت سایت. - تولید و عرضه محصولات کشاورزی با هدف تقویت درونی اقتصاد منظر.
	- وجود چشم‌انداز مناسب به کوه	- تأمین زیرساخت‌های سایت که شامل سازه‌های ثابت و متحرک مانند امکانات ارتباطی، راه‌ها و پارکینگ، همچنین مسیرهای سیرکولاسیون، امکانات تفریحی، کنترلی و امنیتی می‌باشد.
	- برخورداری از منابع آبی و جوی‌های آب در سایت	- سازماندهی سایت، مواردی چون دسترسی، خروجی، پارکینگ و مسیرهای ارتباطی بین محوطه و بقایای تاریخی. - تقویت ابعاد فضایی با نور، رنگ، بافت و جزئیات.
	- باغستان و پارک طبیعی	
	- تپه و زمین‌های منابع طبیعی مجاور سایت	
	- تاکستان‌های مجاور سایت	
	- کریدور سبز	

جدول ۶. راهبردهای طراحی بر مبنای رویکرد منظر شهری تاریخی و بازآفرینی شهری در کاروانسرای دوکوهک، منبع: نگارنده

رویکرد	پتانسیل‌های سایت	راهبردهای طراحی
منظر شهری تاریخی	-	نگهداری و حفاظت از پیکره تاریخی.
	-	ایجاد هویت و ویژگی خاص برای منطقه.
	-	ارتقا وضعیت بصری منظر شهر از سمت بزرگراه.
	-	در نظر گرفتن امکانات خدماتی نزدیک آثار تاریخی.
	-	ترکیب باغ با مجموعه میراثی و منظر طبیعی و بومی.
	-	ارتقا کیفیت محیطی و بصری بافت ورودی شهر.
	-	توجه به ابعاد زیباشناختی، اجتماعی، فرهنگی.
	-	طراحی با حفظ اصالت و صحت اثر تاریخی و میراث و بهبود کیفیت تجربه گردشگران.
	-	ایجاد فضایی برای برگزاری مراسمات و رویدادهای فرهنگی.
	-	کاهش و انحراف دسترسی سواره در جهت تقویت حضور پیاده.
بازآفرینی شهری	-	ایجاد فرصت‌های شغلی.
	-	تزریق فعالیت‌های انسانی.
	-	طراحی و ایجاد فضاهای ارتباطی بین اثر میراثی و فضای پیرامون آن.
	-	بازتفسیر و ترکیب مصالح در طراحی جدید و ایجاد هارمونی و سازگاری با بافت زمینه.
	-	مصالح جدید در صورت هماهنگی با بافت تاریخی، می‌توانند مورد استفاده قرار گیرند.
	-	ایجاد کاربری‌هایی جهت رویدادهای فرهنگی با استفاده از عناصر تاریخی سایت.
	-	حفظ محدوده تاریخی و محیط اطراف آن به‌طور فعالانه در مقابل آسیب‌های ناشی از بهره‌گیری نامتناسب، الحاقات غیرضروری و تغییراتی که به صحت و اصالت آن‌ها آسیب می‌زند.
	-	درک اهمیت و معنای میراث توسط گردشگران.
	-	حفظ موقعیت بصری متناسب مانند فرم، مقیاس، رنگ، بافت و مصالح.
	-	تعیین کاربری‌های هماهنگ در ارتباط با حفاظت منظر تاریخی و حذف موارد ناهماهنگ.
		طراحی خاص مسیرهای منتهی به بنای تاریخی.
		فراهم کردن تسهیلات مناسب با حداقل اثرات منفی برای راحتی، امنیت و رفاه بازدید کنندگان.
		طراحی و تقویت منظر لبه بزرگراه.
		سازمان‌دهی سایت، مواردی چون دسترسی، خروجی، پارکینگ و مسیرهای ارتباطی بین محوطه و بقایای تاریخی.

احیای کاروانسرای دوکوهک نه تنها به معنای حفاظت از یک اثر تاریخی است، بلکه فرصتی برای بازتعریف نقش این مکان در زندگی شهری شیراز است. این اثر می‌تواند به‌عنوان مرکزی برای تعاملات اجتماعی، فرهنگی و گردشگری عمل

نماید و به بهبود کیفیت زندگی در منطقه کمک کند. در نهایت، این اقدامات به ایجاد یک ارتباط پایدار و معنادار میان انسان، طبیعت و فرهنگ در این بستر میراثی منجر خواهد شد. موفقیت در اجرای این رویکرد مستلزم برنامه‌ریزی دقیق، همکاری نهادهای مختلف و مشارکت فعال جامعه محلی است. تنها از طریق این همکاری‌هاست که می‌توان ارزش‌های این اثر میراثی را حفظ کرد و آن را به‌عنوان نمادی از تاریخ، فرهنگ و طبیعت منطقه برای نسل‌های آینده نگه داشت. این فرایند نه تنها به احیای کاروانسرای دوکوهک کمک می‌کند، بلکه برای حفاظت و احیای سایر مناظر میراثی در ایران و جهان الگویی ارائه می‌دهد.

بیانیه‌ها

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که هیچ تضاد منافی مرتبط با این پژوهش وجود ندارد.

مشارکت مالی

این پژوهش از هیچ منبع مالی خاصی از سوی سازمان‌های دولتی، تجاری یا غیرانتفاعی حمایت نشده است.

رضایت آگاهانه

این پژوهش دارای مشارکت‌کننده انسانی نمی‌باشد.

مشارکت نویسندگان

ایده‌پردازی و طراحی مطالعه: امین حبیبی و فاطمه زارعی کردشولی؛ گردآوری و مدیریت داده‌ها: فاطمه زارعی کردشولی؛ تحلیل و تفسیر داده‌ها: امین حبیبی و فاطمه زارعی کردشولی؛ تصویرسازی (جداول، نمودارها، نقشه‌ها): فاطمه زارعی کردشولی؛ نگارش پیش‌نویس اولیه: امین حبیبی و فاطمه زارعی کردشولی؛ بازبینی و اصلاح مقاله: امین حبیبی؛ مدیریت پروژه: امین حبیبی؛ اعتبارسنجی و تأیید نهایی: هر دو نویسنده نسخه نهایی مقاله را مطالعه و تأیید کرده‌اند.

تشکر و قدردانی

نویسندگان از جامعه محلی و مسئولان میراث فرهنگی شیراز و خصوصاً دانشگاه شیراز برای حمایت‌هایشان در فرآیند پژوهش قدردانی می‌کنند.

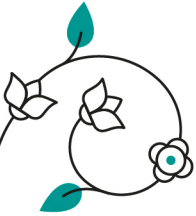
پی‌نوشت

1. Restoration ecology
2. Restoration design

منابع

۱. آذرمی، محمد، بهمن‌پور، هومن. (۱۳۹۳). بررسی و بازشناسایی مفهوم رویکرد منظر شهری تاریخی و ارتباط آن با بازآفرینی شهری. ماهنامه علمی-تخصصی شباک، ۳(۵)، ۷۲-۴۰.
۲. ایزدی، آرزو، ناسخیان، شهریار، محمدی، محمود. (۱۳۹۳). تبیین چارچوب مفهومی بازآفرینی پایدار بافت‌های تاریخی (بررسی اسناد، بیانیه‌ها و منشورهای بازآفرینی). مطالعات باستان‌شناسی پارسه، ۲(۶)، ۱۶۱-۷۷.
۳. اسپیرن، آن ویستون. (۱۳۸۳). زبان منظر. (مترجم: بحرینی، سید حسن؛ امین زاده، بهناز) تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۴. بمانیان، محمدرضا، پورمند، حسنعلی، احمدی، فریال، پور یوسف‌زاده، سارا. (۱۳۹۳). تدقیق انگاره‌های موثر بر مرمت اکولوژیکی مناظر فرهنگی-تاریخی، نمونه موردی: منظر فرهنگی تاریخی بیستون کرمانشاه. اولین همایش ملی معماری، مرمت، شهرسازی و محیط زیست پایدار، ۱-۳۱.
۵. بمانیان، محمدرضا، فیضی، محسن، احمدی، فریال، اسدپور، علی. (۱۳۹۳). فرآیند طراحی و مداخله در مناظر طبیعی با تأکید بر رویکرد

بوم شناختی، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست.

۶. پوریوسفزاده، سارا، بمانیان، محمدرضا، انصاری، مجتبی. (۱۹۳۱). معیارهای مرمت منظر محوطه‌های تاریخی و طبیعی با تأکید بر محوطه بیستون کرمانشاه. فصلنامه علمی پژوهشی نظر، ۹(۲۲)، ۴۴-۵۳.
۷. حناچی، پیروز، خادم زاده، محمدحسن، شایان، حمیدرضا، کامل نیا، حامد، مهدوی نژاد، جواد. (۶۸۳۱). بررسی تطبیقی مرمت شهری در ایران و جهان (با نگاه ویژه به بافت تاریخی شهر یزد). تهران: انتشارات سبحان نور.
۸. خراسانی، هما، بمانیان، محمدرضا، کیانی، کامیاب. (۹۹۳۱). شاخص‌های منظر میراثی (فرهنگی) در بافت تاریخی - نمونه موردی بافت تاریخی عودلاجان. فصلنامه حفاظت از بافت‌های تاریخی، ۱(۱).
9. Ahern, J. (2010). Sustainability and Cities :a landscape planning approach .Proceedings of the Fábos Conference on Landscape and Greenway Planning.
10. Ahern, J., et al. (2014). “The concept of ecosystem services in adaptive urban planning and design: A framework for supporting innovation “.Landscape and Urban Planning,254-259 :125
11. Bandarin, F. and R. Van Oers (2012). The historic urban landscape: managing heritage in an urban century, John Wiley & Sons
12. Batey, P. (2000), “Urban Regeneration in Britain: Progress, Principles and Prospects”. International symposium on Regeneration of City down Town.
13. Buijs, A. E., et al. (2016). “Active citizenship for urban green infrastructure :fostering the diversity and dynamics of citizen contributions through mosaic governance “.Current opinion in environmental sustainability1-6 :22
14. Couch, C., et al. (2008). Urban regeneration in Europe, John Wiley & Sons.
15. Colantonio, A. & Dixon, T. J. (2011). Urban Regeneration & Social Sustainability: Best Practice from European Cities.
16. France, R. L. (2007). Handbook of regenerative landscape design, CRC Press.
17. France, R. L. (2008). Handbook of Regenerative Landscape Design. New York: Taylor & Francis Group.
18. Gibson ,M & .Kocabaş ,A” (2001) .London :Sustainable Regeneration -hallenge and Response.“ Paper presented to the Rendez-vous Istanbul .1 :International Urban Design Meeting ,Mimar Sinan University ,Istanbul ,Turkey.
19. Hull city council .(2000) ,Urban regeneration ,to promote urban regeneration and anti-poverty strategies, may
20. Hemphill L ;McGreal .S & .Berry ,J” (2004) .An Indicator Based Approach to Measuring Sustainable Urban Regeneration Performance .“Part ,2 Empirical Evaluation and Case Study Analysis Urban Studies .41 pp: 757-772
21. ODPM ,(2006) .UK Presidency .EU Ministerial Informal on Sustainable.
22. Ripp, M. and D. Rodwell (2016). “The governance of urban heritage.” The Historic Environment: Policy & Practice.81-108 :(1)7
23. Roberts ,P” .(2000) .The evolution ,definition and purpose of urban regeneration “.Urban regeneration:A handbook9-36 :1 .
24. Roberts, P. & Sykes, H. (2000). Urban Regeneration: Handbook, London. Sage Publications.
25. Swaffield, S. and J. Primdahl (2006). “Spatial concepts in landscape analysis and policy: some

implications of globalisation “Landscape ecology.315-331 :21

26. UNESCO ,(2011) Retrieved from UNESCO Web site:<http://unesdoc.unesco.org/images0021/0/>
27. UNESCO. (2011). “Recommendation on the Historic Urban Landscape, adopted by the General Conference at its 36th session.” UNESCO World Heritage Center. paris.
28. UNESCO Websie. (2009). ICOMOS(1992-2009). Available from: <http://icorp.icomos.org>.

